

Ochrona prawna walorów turystycznych

Cz. VII. Walory turystyczne uzdrowisk

Rozwój ustawodawstwa uzdrowiskowego przypada na drugą połowę XIX wieku. Celem tego ustawodawstwa było z jednej strony stworzenie odpowiednich podstaw prawno-ustrojowych sprzyjających rozwojowi nowej gałęzi gospodarczej, jaką stał się tzw. przemysł zdrojowo-leczniczy, a z drugiej wprowadzenie ochrony prawnej walorów leczniczych przed ich degradacją [1]. Same walory lecznicze są jednocześnie walorami szczególnego rodzaju turystyki, jaką jest turystyka zdrowotna, ale miejscowości uzdrowiskowe przyciągają nie tylko kuracjuszy, ale i „zwykłych” turystów ze względu na swe walory nie tylko lecznicze, lecz także krajobrazowe i kulturowe. Dlatego walory te wymagają szczególnej ochrony, w tym ochrony prawnej. Tę problematykę przedstawiam w kolejnym odcinku cyklu „turystycznego”, rozpoczynając od skrótowych rozważań historycznych.

Pierwsza polska ustawa uzdrowiskowa

O najwcześniejszych regulacjach dotyczących uzdrowisk na ziemiach polskich można mówić już w I Rzeczypospolitej, następnie w okresie zaborów. Ale warunki pozwalające na bardziej szczegółowe regulacje pojawiły się dopiero po odrodzeniu państwowości polskiej. Jedną z pierwszych ustaw wówczas wydanych była ustawa z 23 marca 1922 o uzdrowiskach (DzU nr 31, poz. 254). Według jej art. 2 za uzdrowiska należało uważać:

- 1) miejscowości posiadające cieplice lub źródła lecznicze, czyli tzw. zdrojowiska,
- 2) stacje klimatyczne,
- 3) kąpieliska morskie.

Ustawa wprowadziła pojęcie **uzdrowisk użyteczności publicznej**. Sama ustawa nadała taki charakter uzdrowisku Zakopane oraz zakładom zdrojowym w Inowrocławiu. Inne uzdrowiska mogły być uznane za posiadające charakter użyteczności publicznej rozporządzeniem Rady Ministrów.

Podstawowymi instrumentami ochrony walorów uzdrowisk, którym przyznano charakter użyteczności publicznej, były:

- 1) własny statut,
- 2) plan zabudowania (regulacyjny).

Statut był nadawany przez Ministra Zdrowia Publicznego. Statut oznaczał granice uzdrowiska, granice okręgów ochronnych (sanitarnego zawsze, górniczego, jeżeli został utworzony), organizację komisji uzdrowiskowej zarządzającej sprawami uzdrowiska. Komisja uzdrowiskowa była specjalnym organem samorządowym w uzdrowisku, noszącym nazwę komisji zdrojowej w zdrojowiskach, komisji kąpielowej w kąpieliskach morskich, komisji klimatycznej w innych uzdrowiskach.

Komisja uzdrowiskowa sporządzała plan zabudowania. Powinien był objąć program regulacji istniejącego stanu miejscowości, sprawy rozbudowy i ulepszenia uzdrowiska. Plan zabudowania zatwierdzał Minister Robót Publicznych w porozumieniu z Ministrem Zdrowia Publicznego i innymi zainteresowanymi ministrami. Wznoszenie lub przekształcanie budowli i urządzeń

w uzdrowisku mogło być dokonane jedynie zgodnie z zatwierdzonym planem zabudowania.

Istotnym środkiem ochrony walorów uzdrowiskowych był system zakazów obowiązujących w obrębie granic okręgu ochrony sanitarnej. Polegał on na tym, że bez zezwolenia władz przewidzianych ustawą w tym obrębie nie wolno było prowadzić żadnych robót, które mogły wywrzeć szkodliwy wpływ na sanitarne warunki uzdrowisk, a w szczególności:

- a) wznosić nowych budowli,
- b) otwierać fabryk i zakładów przemysłowych, a także przedsiębiorstw handlowych i komunikacyjnych,
- c) urządzać kanalizacji, wodociągów, studni, dołów itp.,
- d) dokonywać wyrębu lasów.

W ustawie z 1922 r. nie było mowy wprost o walorach turystycznych uzdrowisk, ale ochrona walorów leczniczych zapewniana statutem, planem zabudowania i systemem zakazów tym samym chroniła walory turystyczne.

Na łączność z turystyką wskazywał ten przepis ustawy, który przewidywał uczestnictwo z głosem decydującym w komisji uzdrowiskowej m.in. delegata zrzeszenia popierającego rozwój danego uzdrowiska, a w razie braku takiego zrzeszenia – przedstawiciela jednego z miejscowych towarzystw turystycznego lub krajoznawczego lub miejscowych oddziałów towarzystw o tym zakresie działania, funkcjonujących na całym terenie państwa.

W literaturze okresu międzywojennego wskazywano na wielkie znaczenie ustawy uzdrowiskowej dla ochrony przyrody. Szeroka interpretacja ustawy pozwoliła objąć nią całe polskie Tatry jako okręg sanitarny Zakopanego, co miało szczególne znaczenie dla ochrony krajobrazu górskiego [2].

Druga polska ustawa uzdrowiskowa

Ustawa przedwojenna obowiązywała przez ponad czterdzieści lat i została zastąpiona ustawą z 17 czerwca 1966 o uzdrowiskach i lecznictwie uzdrowiskowym (DzU nr 23, poz. 150). Ustawa ta liczyła zaledwie 19 artykułów i była znacznie krótsza od przedwojennej liczącej 43 artykuły. W piśmiennictwie oceniano, że ustawa z 1966 r. była bardzo skrótową wersją ustawy przedwojennej; nowa regulacja okazała się gorsza od poprzedniej [3], a jednym z ważniejszych jej mankamentów było zniesienie komisji uzdrowiskowych jako organów samorządu uzdrowiskowego w koncepcji ustawy z 1922 r.

Według ustawy z 1966 r. miejscowość mająca warunki do prowadzenia lecznictwa uzdrowiskowego mogła być przez Radę Ministrów uznana za uzdrowisko. Już w samym określeniu celu regulacji pojawił się motyw turystyczny, ponieważ art. 1 ust. 2 ustawy stanowił, że uznanie miejscowości za uzdrowisko ma na celu utworzenie warunków sprzyjających rozwojowi lecznictwa uzdrowiskowego oraz prowadzeniu działalności wypoczynkowo-turystycznej. Ten motyw został rozwinięty w art. 5, który do

zadań rad narodowych miejscowości uznanych za turystyczne zaliczał m.in. rozwijanie gospodarki miejscowej z uwzględnieniem potrzeb lecznictwa uzdrowiskowego oraz jednostek wczasowych i turystycznych, a także zaspokajanie potrzeb kuracjuszy, wczasowiczów i turystów w zakresie urządzeń komunalnych, kulturalnych i usługowych.

Spoglądając na przepisy ustawy z 1966 r. można odnieść wrażenie, że doszło do pewnego zachwiania proporcji przez niemal zrównanie celów leczniczych i wczasowo-turystycznych w uzdrowiskach, podczas gdy cele lecznicze muszą mieć w uzdrowisku bezwzględny priorytet. Funkcja turystyczna nie może kolidować z podstawową funkcją uzdrowiska, jaką jest lecznictwo.

Ustawa o samorządzie gminnym

W okresie obowiązywania ustawy uzdrowiskowej z 1966 r. doszło do przekształceń ustrojowych, wśród których jednym z najważniejszych było przywrócenie samorządu terytorialnego. Stało się to ustawą z 8 marca 1990 o samorządzie terytorialnym (DzU nr 16, poz. 95), która po zmianie tytułu na ustawę o samorządzie gminnym obowiązuje nadal w brzmieniu tekstu jednolitego (DzU z 2001 r. nr 142, poz. 1591 ze zm.). W kwestiach dotyczących uzdrowisk istotny był art. 38 tej ustawy, który przewidywał istnienie gmin wykonujących zadania o szczególnym charakterze, w tym gmin uzdrowiskowych. Odrębności ustroju takich gmin miały określać właściwe ustawy. Komentatorzy ustawy o samorządzie gminnym wskazywali, że postanowienia ustawy z 17 czerwca 1966 można traktować jedynie jako przepisy szczególne, które obligują rady gmin uzdrowiskowych do zamieszczania w statucie pewnych dodatkowych norm [4].

Szybko wszakże zdano sobie sprawę z anachroniczności ustawy z 1966 r. i podjęto działania w celu zastąpienia jej nową. Te starania o nową regulację uzdrowiskową trwały kilkanaście lat, aż wreszcie zostały uwieńczone powodzeniem w 2005 roku.

Trzecia polska ustawa uzdrowiskowa

Obowiązująca ustawa z 28 lipca 2005 o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach i obszarach ochrony uzdrowiskowej oraz o gminach uzdrowiskowych (DzU nr 167, poz. 1399 ze zm.) w jednym z kluczowych przepisów, jakim jest art. 34, wskazuje:

- w ust. 1, że status **uzdrowiska** może być nadany obszarowi, który spełnia łącznie następujące warunki:
  - 1) posiada złoża naturalnych surowców leczniczych o potwierdzonych właściwościach leczniczych na zasadach określonych w ustawie,
  - 2) posiada klimat o właściwościach leczniczych potwierdzonych na zasadach określonych w ustawie,
  - 3) na jego obszarze znajdują się zakłady lecznictwa uzdrowiskowego i urzędnictwa lecznictwa uzdrowiskowego, przygotowane do prowadzenia lecznictwa uzdrowiskowego,
  - 4) spełnia określone w przepisach o ochronie środowiska wymagania w stosunku do środowiska,
  - 5) posiada infrastrukturę techniczną w zakresie gospodarki wodno-ściekowej, energetycznej, w zakresie transportu zbiorowego, a także prowadzi gospodarkę odpadami,
- w ust. 2, że status **obszaru ochrony uzdrowiskowej** może być nadany obszarowi, który spełnia łącznie warunki z ust. 1 pkt 1, 2, 4 i 5.

Do tej regulacji nawiązują cztery definicje ustawowe zamieszczone w art. 2 i wyjaśniające sam tytuł ustawy:

- 1) **lecznictwo uzdrowiskowe** to zorganizowana działalność polegająca na udzielaniu świadczeń opieki zdrowotnej, prowadzona w uzdrowisku przez zakłady lecznictwa uzdrowiskowego przy wykorzystaniu warunków naturalnych, takich jak:
  - a) właściwości naturalnych surowców leczniczych,
  - b) właściwości lecznicze klimatu, w tym talassoterapia i subterraneanoterapia oraz właściwości lecznicze mikroklimatu – a także towarzyszące temu zabiegi fizykalne,
- 2) **gmina uzdrowiskowa** to gmina, której obszarowi lub jego części został nadany status uzdrowiska w trybie określonym w ustawie,
- 3) **uzdrowisko** to obszar, na którego terenie jest prowadzone lecznictwo uzdrowiskowe, wydzielony w celu wykorzystania i ochrony znajdujących się na jego obszarze naturalnych surowców leczniczych, spełniający warunki, o których mowa w art. 34 ust. 1, któremu został nadany status uzdrowiska,
- 4) **obszar ochrony uzdrowiskowej** to obszar spełniający warunki, o których mowa w art. 34 ust. 1 pkt 1, 2, 4 i 5, któremu został nadany status obszaru ochrony uzdrowiskowej.

Status uzdrowiska lub obszaru ochrony uzdrowiskowej nadaje Rada Ministrów rozporządzeniem po przeprowadzeniu odpowiedniego, przepisami ustawy uregulowanego, postępowania.

Obszary uznane za uzdrowiska na podstawie poprzednich przepisów stały się uzdrowiskami w rozumieniu ustawy obowiązującej. W efekcie mamy dziś w Polsce następujące uzdrowiska:

- górskie: Świeradów, Szczawno, Jedlina, Duszniki, Rabka, Muszyna, Krynica, Wysowa,
- podgórskie: Czerniawa, Cieplice Śląskie, Kudowa, Polanica, Długopole, Przerzeczyn, Ustroń, Szczawnica, Piwniczna, Żegiestów, Złockie, Wapienne, Iwonicz, Rymanów, Polańczyk,
- nizinne: Łądek, Połczyn, Inowrocław, Ciechocinek, Wieniec, Goczałkowice, Swoszowice, Busko, Solec, Konstancin, Nałęczów, Krasnobród, Horyniec, Supraśl, Augustów, Gołdap,
- nadmorskie: Świnoujście, Kamień Pomorski, Kołobrzeg, Dąbki, Ustka, Sopot.

Instrumenty prawne ochrony walorów uzdrowiskowych

Takich instrumentów należy szukać nie tylko w samej ustawie uzdrowiskowej, lecz także w innych ustawach, które z uzdrowiskami i obszarami ochrony uzdrowiskowej wiążą określone skutki prawne. Do takich ustaw zaliczam trzy najważniejsze: ustawę z 27 kwietnia 2001 Prawo ochrony środowiska (DzU z 2008 r. nr 25, poz. 150 ze zm.), ustawę z 16 kwietnia 2004 o ochronie przyrody (DzU nr 92, poz. 880 ze zm.) oraz ustawę z 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (DzU nr 80, poz. 717 ze zm.).

Podstawowym instrumentem ochronnym jest objęcie uzdrowiska i obszaru ochrony uzdrowiskowej **szczególnym reżimem prawnym** charakterystycznym dla obszarów specjalnych różnego typu. Z mocy art. 38 ust. 1 ustawy uzdrowiskowej na obszarze uzdrowiska lub obszaru ochrony uzdrowiskowej wydziela się **trzy rodzaje stref ochronnych** oznaczone literami A, B i C.

Strefa „A” obejmuje obszar, na którym są zlokalizowane lub planowane zakłady i urzędnictwa lecznictwa uzdrowiskowego,

a także inne obiekty służące lecznictwu uzdrowiskowemu lub obsłudze pacjenta lub turysty, w szczególności: pensjonaty, restauracje lub kawiarnie, dla której to strefy procentowy udział terenów zielonych wynosi nie mniej niż 75%.

Strefa „B”, dla której procentowy udział terenów zielonych wynosi nie mniej niż 55%, obejmuje obszar przyległy do strefy „A” i stanowi jej otoczenie, który to obszar jest przeznaczony dla niemających negatywnego wpływu na właściwości lecznicze uzdrowiska lub obszaru ochrony uzdrowiskowej oraz nieuciążliwych w procesie leczenia obiektów usługowych, turystycznych, rekreacyjnych, sportowych i komunalnych, budownictwa mieszkaniowego oraz innych związanych z zaspokajaniem potrzeb osób przebywających na tym obszarze lub objęty granicami parku narodowego lub rezerwatu przyrody albo jest lasem, morzem lub jeziorem.

Strefa „C”, przyległa do strefy „B” i stanowiąca jej otoczenie, obejmuje obszar mający wpływ na zachowanie walorów krajozawodowych, klimatycznych oraz ochronę złóż naturalnych surowców leczniczych.

W każdej ze stref z mocy samego prawa obowiązują określone zakazy, o surowości malejącej; najdalej idące w strefie „A”, najłagodniejsze w strefie „C”. Ze względu na charakterystyczny układ ustawy celowe będzie przedstawienie tych zakazów w kolejności odwrotnej: od „C” do „A”.

W **strefie ochronnej „C” zabrania się**:

- a) nieplanowanego wycięcia drzew,
- b) prowadzenia działań powodujących niekorzystną zmianę stosunków wodnych,
- c) lokalizacji nowych uciążliwych obiektów budowlanych i innych uciążliwych obiektów, w tym zakładów przemysłowych,
- d) prowadzenia działań mających wpływ na fizjografię uzdrowiska i jego założenia przestrzenne lub właściwości lecznicze klimatu.

W **strefie ochronnej „B” zabrania się** wszystkiego tego, co jest zabronione w strefie „C”, a ponadto:

- a) lokalizacji nowych oraz rozbudowy istniejących zakładów przemysłowych, punktów skupu złomu i punktów skupu produktów rolnych,
- b) lokalizacji obiektów handlowych o powierzchni większej niż 400 m² z obiektami towarzyszącymi,
- c) lokalizacji i uruchamiania stacji paliw lub urządzeń emitujących fale elektromagnetyczne, mogących znacząco oddziaływać na środowisko, nie bliżej niż 500 m od granicy obszaru strefy „A”, uruchamiania punktów dystrybucji i składowania środków chemicznych, produktów naftowych i innych artykułów uciążliwych dla środowiska,
- d) wycięcia drzew leśnych i parkowych, z wyjątkiem cięć sanitarnych,
- e) pozyskiwania surowców mineralnych innych niż naturalne surowce lecznicze,
- f) prowadzenia robót melioracyjnych mających na celu niekorzystną zmianę stosunków gruntowo-wodnych,
- g) lokalizacji parkingów o wielkości powyżej 50 miejsc postojowych dla samochodów osobowych, dostawczych i autobusów.

W **strefie ochronnej „A” zabrania się** wszystkiego tego, co jest zabronione w strefach „B” i „C”, a ponadto:

- a) lokalizacji zakładów przemysłowych,
- b) lokalizacji budownictwa wielorodzinnego i jednorodzinnego, z wyjątkiem modernizacji obiektów istniejących, bez możliwości zwiększenia powierzchni ich zabudowy,
- c) uruchamiania pól biwakowych i campingowych, lokalizacji domków turystycznych i campingowych,
- d) prowadzenia targowisk, z wyjątkiem punktów sprzedaży pamiątek, wyrobów ludowych, produktów regionalnych lub towarów o podobnym charakterze, w formach i miejscach wyznaczonych przez gminę,
- e) trzymania zwierząt gospodarskich,
- f) prowadzenia działalności rolniczej,
- g) organizacji rajdów samochodowych i motorowych,
- h) lokalizacji stacji paliw, punktów dystrybucji produktów naftowych, nawozów sztucznych, składowisk odpadów stałych i płynnych, składowisk opału,
- i) lokalizacji parkingów w liczbie miejsc postojowych większej niż 10% miejsc sanatoryjnych w obiekcie,
- j) lokalizacji trwałych i tymczasowych obiektów i urządzeń, które mogą utrudniać lub zakłócać przebywanie pacjentów na tym obszarze, a w szczególności: stacji bazowych telefonii komórkowej, stacji nadawczych radiowych i telewizyjnych, stacji radiolokacyjnych i innych emitujących fale elektromagnetyczne,
- k) organizowania imprez masowych, zakłócających proces leczenia uzdrowiskowego i działalności o charakterze rozrywkowym zakłócającej ciszę nocną w godzinach od 22 do 6, z wyjątkiem imprez masowych znajdujących się w harmonogramie imprez gminnych,
- l) lokalizacji obiektów mogących znacząco oddziaływać na środowisko, w szczególności takich jak: warsztaty samochodowe, wędzarnie ryb, garbarnie.

Wyznaczenie granic poszczególnych stref ochronnych następuje w statucie uzdrowiska lub obszaru ochrony uzdrowiskowej uchwalanym przez radę gminy, która korzysta z wzorów ustalonych rozporządzeniem Ministra Zdrowia z 10 marca 2006 w sprawie wzorcowego statutu uzdrowiska i wzorcowego statutu obszaru ochrony uzdrowiskowej (DzU nr 56, poz. 396).

Ponieważ zgodnie z art. 38 ust. 2 ustawy uzdrowiskowej sporządzenie planu zagospodarowania przestrzennego przez gminę, która uzyskała status uzdrowiska lub obszaru ochrony uzdrowiskowej, jest obowiązkowe, przeto ujęte wyżej zakazy muszą być uwzględnione w planie, ze wszystkimi wynikającymi z tego konsekwencjami w sferze przede wszystkim lokalizacji i budownictwa.

Należy jeszcze zwrócić uwagę na art. 53 ust. 4 pkt 1 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, według którego decyzja o lokalizacji inwestycji celu publicznego w miejscowości uzdrowiskowej wymaga uzgodnienia z ministrem właściwym do spraw zdrowia. Zgodnie z art. 60 ust. 1 tej ustawy takie uzgodnienie jest wymagane także przy wydawaniu decyzji o warunkach zabudowy dla przedsięwzięć innych niż inwestycje celu publicznego.

Kolejne środki prawne uzdrowisk i obszarów ochrony uzdrowiskowej zostały przewidziane w ustawie Prawo ochrony środowiska. Art. 86 tej ustawy zobowiązuje ministra właściwego do spraw środowiska, aby w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw zdrowia określił rozporządzeniem m.in. różnicowane dopuszczalne poziomy substancji w powietrzu dla:

- a) terenu kraju, z wyłączeniem uzdrowisk i obszarów ochrony uzdrowiskowej – w rozumieniu ustawy uzdrowiskowej z 2005 r.),
- b) uzdrowisk i obszarów ochrony uzdrowiskowej – w rozumieniu tej ustawy.

Podkreślić trzeba, że w obowiązującym stanie prawnym tylko uzdrowiska i obszary ochrony uzdrowiskowej są takimi obszarami specjalnymi, na których obowiązują zaostrzone normy dopuszczalnego zanieczyszczenia powietrza. Jeżeli miejscowość ubiegająca się o status uzdrowiska norm tych nie spełnia, nie może być uznana za uzdrowisko, a jeżeli w istniejącym uzdrowisku lub na obszarze ochrony uzdrowiskowej zanieczyszczenie powietrza przekroczy granice określone w rozporządzeniu, to minister właściwy do spraw zdrowia wzywa gminę do przywrócenia warunków w terminie 5 lat, a w razie bezskutecznego upływu terminu minister występuje do Rady Ministrów o pozbawienie danego obszaru statusu uzdrowiska lub obszaru ochrony uzdrowiskowej. Ta regulacja zamieszczona w art. 44 ustawy uzdrowiskowej dotyczy także innych warunków, od których zależy przyznanie obszarowi statusu uzdrowiska lub obszaru ochrony uzdrowiskowej.

Prawo ochrony środowiska w art. 113 zobowiązując ministra właściwego do spraw środowiska do określenia rozporządzeniem, wydanym w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw zdrowia, dopuszczalnych poziomów hałasu w środowisku, nakazuje mu wyróżnić m.in. tereny przeznaczone na cele uzdrowiskowe.

Należy jeszcze wskazać na szczególną ochronę zieleni w uzdrowiskach i na obszarach ochrony uzdrowiskowej. Polega ona na tym, że w myśl art. 85 ust. 6 oraz art. 89 ust. 1 ustawy o ochronie przyrody ulegają podwojeniu:

- 1) stawki opłat za usuwanie na podstawie zezwolenia drzew i krzewów z terenu uzdrowisk i obszarów ochrony uzdrowiskowej,
- 2) stawki kar pieniężnych za usuwanie bez wymaganego zezwolenia albo niszczenie drzew i krzewów na terenach uzdrowisk i obszarów ochrony uzdrowiskowej.

Warto zauważyć, że obowiązująca ustawa uzdrowiskowa ma własne przepisy karne przewidujące odpowiedzialność za wykroczenia (art. 50 i 51), ale one – w odróżnieniu od ustaw uzdrowiskowych z lat 1922 i 1966 – nie penalizują zamachów na walory uzdrowisk takie jak w miarę czyste powietrze, brak obciążenia nadmiernym hałasem, zieleni i walory krajobrazowe, będące jednocześnie walorami turystycznymi. Nie oznacza to, że takich sankcji nie ma, one oczywiście są, ale opierają się na innych instrumentach prawnych (przewidzianych m.in. w przepisach kodeksu karnego i kodeksu wykroczeń), o czym będzie mowa w szczegółach w tym odcinku cyklu, który będzie traktował o problemach odpowiedzialności za naruszenie i zagrożenie walorów turystycznych.

Uwagi końcowe

W piśmiennictwie podkreśla się, że pod wieloma względami uzdrowisko jako przestrzeń ekologiczna ma cechy wspólne z tego typu obiektami jak parki narodowe i rezerваты przyrody, mianowicie:

- a) stanowi dobro publiczne o znaczeniu ogólnonarodowym,
- b) wyróżnia się ograniczonością zasobów (zasoby lecznicze

takie jak borowiny, wody lecznicze nie należą do zasobów odnawialnych),

- c) ma szczególną wartość – poza spełnianiem normalnej funkcji biologicznej jak każdy obiekt przyrody – spełnia dodatkowo funkcję leczniczą w ratowaniu zdrowia lub nawet życia ludzkiego [5].

Do tych trafnych spostrzeżeń dodałbym jeszcze jedno. Otóż mówimy, że park narodowy spełnia funkcję turystyczną, ale tylko w takim zakresie, w jakim nie koliduje ona z podstawową funkcją parku narodowego, jaką jest funkcja ochronna. Podobnie możemy powiedzieć, że uzdrowisko i obszar ochrony uzdrowiskowej spełniają funkcję turystyczną, ale tylko w takim zakresie, w jakim nie koliduje ona z podstawową funkcją uzdrowiska i obszaru ochrony uzdrowiskowej, jaką jest funkcja lecznicza. Dlatego przedstawione wyżej instrumenty prawne ochrony walorów uzdrowiskowych służą przede wszystkim zachowaniu podstawowej funkcji leczniczej uzdrowisk i obszarów ochrony uzdrowiskowej i dopiero niejako wtórnie także funkcji turystycznej. W tym znaczeniu można ochronę walorów uzdrowiskowych traktować także jako ochronę walorów turystycznych.

LITERATURA

- [1] Paczusi R.: *Ochrona zasobów leczniczych środowiska przyrodniczego Rzeczypospolitej Polskiej. Zagadnienia administracyjno-prawne*, s. 14, Warszawa 1990.
- [2] Pawlikowski J. G.: *Prawodawstwo ochronne*, [w:] *Skarby przyrody i ich ochrona*, pod red. Szafera W., s. 254-255, Warszawa 1932.
- [3] Paczusi R.: *Ochrona zasobów leczniczych...*, s. 54.
- [4] *Komentarz do ustawy o samorządzie gminnym*, pod red. P. Chmielnickiego, s. 266, Warszawa 2004.
- [5] Paczusi R.: *Ochrona zasobów leczniczych...*, s. 70.

(c.d. ze s. 282)

Justyna Gorgoń: **Transformation of post-industrial areas as a way of implementing the principles of sustainable development.** The region of Silesia is dominated by areas degraded mainly due to hard coal mining and the resource industries of iron and non-ferrous metals ores. The author proposes to use the experiences of other post-industrial regions of Europe and consider the region as an area of a culturally transformed landscape.

Bożena Gajdzik: **Application of the Waste Minimization Assessment in the enterprise.** The paper presents the basic principles of the Waste Minimization Assessment in the manufacturing enterprise. The key study was realized on base of the enterprise Ferrum that is located in steel Polish industry. The effects of key investments were analyzed. The calculation was realized on the base of data from environmental reports from the enterprise.

Tomasz Rok: **The unused potential of the renewable sources of energy.** The continuous growth of demand on energy, the perspectives of running out the stores of mineral fuels and interventions having on the aim of the protection of the natural environment the interest the renewable sources of energy and they brought to the large growth of their use in the consequence. The renewable sources of energy are this the source use in the process conversions energy stepping out in various figures –in the peculiarity radiated sunny, wind, the water and biomass and the warm interior of The ground.

(c.d. na s. 300)